

על פרשנות צבאית

מאת סג"מ יעקב טירקל

„מכאן חשיבות תלמודן של תולדות המלחמה, שעל ידי כך אתה לנד להכיר את הדברים עצמם, אתה רואה אותם בעצם התהוותם. העקרונות שאפשר ללמדם בדרך של הוראה עיונית — אינם יפים אלא להקל על לימוד זה (של מציאות-המלחמה המשתקפת בתולדותיה — המער) ולהסב את הדעת אל החשוב ביותר בתולדות המלחמה.“

למקומן; והלא זאת היא החשיבות המיוחדת הנודעת לפרשנות-צבאית משובחת, שאת המאורע הספציפי מנתחת היא אנב הסקת מסקנות כלליות והפקת לק- חים שכוחם יפה גם במסגרת צרופי-עובדות אחרים. מכאן משתמעת גם מטרתה של הפרשנות הצבאית בת-תכלית — שכן אין זו שמה את הדגש בניתוח ההיסטורי העיוני גופו — אלא בעיקר בלקחיו.

אכן, מטרתה של הפרשנות-הצבאית התכליתית לא נשתנתה במרוצת הזמנים, אולם תחומיה גדלו ונתרחבו עד מאוד, ובימינו היא מקפת מרחבים רבים ושונים. בסיכומה, מביאה השפעתה של דמות-המלחמה המשתנית כפי שהיא נקבעת ע"י אופיים של כלי-הזין החדשים, לידי כך, שבמידה גוברת-והולכת בהתמדה, מושקעים במלחמה כוחות האומה ומאמצה הלאומי. דבר זה עצמו עושה לקריטי יותר את המתרחש בשדה-הקרב. שכן יש לזכור כי כל עצמה צבאית תלויה ברצון האזרחים. אולם, במצב בו כווננו כוחותיה של חברה לעיצובו של מכשיר, שיהיה בכוחו להכריע במלחמה, וחוד-להבו של אותו מכשיר נמצא כי לא צלח בשדה-המערכה, — כי או אין עוד התוצאה תבוסתו של צבא בלבד, כי אם שביתה או התפרקותה של אומה שלמה, כותב גנרל מרשל*.)

תכנון התעשייה האזרחית בימינו לצרכים הצבאיים של שעת-חירום, והשפעתם ההדדית הישירה של שיקולים בטחוניים ושל שיקולים כלכליים, מונעים מהפרשן בימינו מלהסתגר בתחום הצבאי ה„קלסי“, ועושים את מלאכתו למסועפת ומורכבת הרבה יותר מבעבר. גם ההתפתחות הטכנית העצומה של אמצעי-הלחימה, של אמצעי-הקשר ושל אמצעי-התחבורה,

דומה שיש במושג „פרשנות צבאית“*) כדי להעלות חיוך של ביטול על פניהם של מפקדים לא-מעטים. אותה אוריה של למדנות-שלאחר-מעשה האופפת אותו, ואותו עיבוד של מציאות היוזע, הדם והעפר לפרקי מקרא ועיון מצוחצחים ומנוסחים-היטב — חזקה עליהם שיביאו כמה וכמה „פייטרים“ לידי לג-לוג. ידוע שאין הספר והסיף כרוכים תמיד יחד וכן היה מתמיד, ואף על פי כן, אי-אפשר להתעלם מחשיבותה העצומה של הפרשנות הצבאית; ודוקא בצבאנו, שטרם צבר נסיון עשיר כשל צבאות אחרים, אולם כבר הגיע לדרגה גבוהה של ארגון ושל ייעול. לא כאן המקום לעסוק בדיון ההיסטורי על תולדות הפרשנות הצבאית, אשר נצניה אפשר למצוא כבר אצל סוֹן-טסו, הסיני, ב„חכמת המלחמה“ שלו; אולם הכרחי להזכיר כאן שמו של תיאורטיקן צבאי גדול, אביה של הפרשנות הצבאית החדשה — גנרל קרל פון-קלאוזוביץ. על אף המהפכה שחלה במחשבה הצב-אית בדורות האחרונים, ועל אף השינויים העצומים שהתרחשו באמצעים הטכניים מאז המאה ה-17, נש-ארו עיקרי דבריו קיימים ועומדים עד היום הזה. נגישתו המדעית-האנליטית השכיל קלאוזוביץ לערטל ולהגדיר את מושג-היסוד ואת האמתות הבסיסיות, אשר הם השלד שעליו נקרמת מסכת-המלחמה בכל מקום ובכל זמן; ובצדק נאמר על ספרו הגדול „על המלחמה“ שהוא „עודנו ניתוח-המלחמה המעמיק, המקובל והשיטתי מכל אשר הופיע עד היום“**.) ערכם של כתבי תיאורטיקן-מופת זה נובע, איפוא, מכך, שהאמתות שבהם כוחן יפה מחוץ לשעתן ומחוץ

*) המושג „פרשנות צבאית“ אינו משמש ברשימה זאת כמובנו הצר אלא כשם כולל לספרות-מלחמה מקצועית ולגי-תחירקרב צבאיים מקצועיים.
**) הרברט רוזינסקי, הסופר הצבאי הנודע.

*) „אנשים מול אש“ — מאת גנרל ס.ל.א. מרשל, הופיע בעברית בהוצאת „מערכות“.

יצרה תלות, עוד יותר מבעבר, בין הקרבות הבודדים, ואיפשרה יצירת שיתוף-פעולה הדוק בין הזרועות הלוחמות השונות ותיאומן ההדדי של אלו. כל אלה מחייבים את הפרשן הצבאי לדון בנושאו מתוך תשומת-לב לכל המרכיבים הרבי-גוניים המהירים או-תו, ומתוך שיקול דעת אובייקטיבי, שאין בו משום העדפת זרוע אחת על חברתה, תוצאתו של עיון זה הייבת להוות תמונה ברורה של הנושא הדין, על לקחיו, כפי שהוא מתגלה לעין „על שולחן הניתוחים“.

אין ספק שדווקא בימינו, עקב ההתפתחות אשר צמדנו עליה לעיל, נודעת חשיבות גדולה לידועות-תיהם של המפקדים — והדברים אמורים ביחוד לגבי הקצינים הזוטרים — על כך, מה חלקו של תפקידם-הם במסגרת המערכה הכללית. פרשנות צבאית יעילה יכולה לשמש אמצעי מצויין כדי לצייר באופן מוחשי לעיניהם של המפקדים את הפעולה השלמה של מנגנון-הקרב כולו; וביכולתה להדגים את התגשמותם של העקרונות התיאורטיים בחיי המעשה. ודאי, הנסיון הוא הטוב שבמורים, אבל —

„באין לך נסיון עצמי משלך, לימוד תולדות המלחמה הוא-הוא לבדו העשוי לתת לך מושג מוחשי-יותר מן הדבר אשר כיניתי בשם „החיכוך של מכונת הנולחמה בכללותה“ — כותב קלאוזביץ*.)

כדי להשלים את נסיונם של דליי-הנסיון, וכדי לצייר לעיני חסרי-הנסיון את האמת כמו שהיא, את המציאות כפי שהיא עשויה להתהוות בזמן המלחמה — אין דרך טובה יותר מאשר להשתמש בעובדותיו של קרב אמתי, ברקען ובמסגרתן, אגב הדגשת המסקנות והלקחים. מטבע-הדברים הוא, שמפקדי-יחידה, המסכם קרב בו השתתפה יחידתו, יקדיש תשומת-לב בעיקר לחלקה של יחידתו ולתפקידיה במערכה הכללית; הוא הדין — בסיכומו של חיל-מקצועי, זה או אחר, שאף הוא נותן רק תמונה חלקית מן המראה כולו. ברור, איפוא, שמלבד הנסיון האישי, שעל חשיבותו אין צורך להרבות דברים, רב ערכה של הפרשנות הצבאית היעילה כאמצעי מפתח של המחשבה. ושל הראיה המקפת והאובייקטיבית: וממילא

* (עקרונות המלחמה, מושג „חיכוך-המלחמה“ Friction de Guerre) שקלאוזביץ מזכירו כאן, שכיח אצלו מאודי ומשמעותו כפי שהוא מסבירה במקום אחר באותה מסה היא: זיהול המלחמה כולו, משול לפעולותיה של מכונה מורכבת, שחיכוכה עצום ורב, באופן, שאף צירופים אשר קל לתכנן על גבי הגייר — אין להוציאם לפועל אלא במאמץ רב.)

גם כאמצעי לשיפור ההבנה ההדדית בין החילות והזרועות-הלוחמות השונים. אכן, יפה מתאר גנרל-מיוור או' דניאל מצבא ארה"ב את התגשמותם המציאותית של העקרונות*): —

ההלכות הנעות והתכניות המדוקדקות ביותר — יש, תכופות, והן מתפוררות לעיניך. מערכות-פעולה מורכבות נושרות בצדי-דרכים. מבנים-חטובים של ככר-המסדרים נעלמים. מפקדינו המאומנים-להפליא — פסים ואינם. האנשים הטובים אשר היו עמנו תחילה — אינם עוד. והנה ניצבת לפנינו האמת במערימיה.

על התכונות החשובות ביותר למפקד בצבא חדיש נמנה כושר האלחור, שבעזרתו הוא פותר את הבעיות הבלתי-צפויות ושלא תוכנן לקראתן מראש הנקרות בדרכו. מה טיבו של כושר זה? ודאי, במקרים רבים הוא תולדת „הבקרה“ מוצלחת או כשרון-תושיה, אולם במקרים רבים-עוד-יותר הרי הוא תוצאת השימוש היעיל בפתרון (או בצידוף של פתרונות) שהועתק ביודעין או בלא-יודעין תוך-שינוי ממקרה אחר, דומה, שקדם למקרה הנוכחי. אי-אפשר, איפוא, לטעות כשרון-האלחור במקום שאינו, אך אפשר ואפשר לפתחו — בעזרת לימודן של פרשות-קרב שזכו בשעתן לניתוח יעיל. גם בכך יכולה הפרשנות הצבאית להיות לעוז-רב לכל מפקד, וגם מבחינה זאת אין לזלול בה. כל המאורעות הצבאיים בעלי-החשיבות, שאירעו במשך תקופת קיומה של מדינת ישראל, לא נותרו עדיין מאתנו. אפשר שזאת הסיבה שטרם נתפתחה אצלנו כראוי הפרשנות הצבאית היעילה. למעשה, רק לפני שנים ספורות מאד החלו להראות ניצנים ראשונים, והמאורע הצבאי הראשון בחייה של המדינה — מלחמת השחרור — החל זוכה לניתוחים של פרשנים צבאיים ולא רק לסיכומים מתארים. דוגמה לכך היא הסקירה המקפת והמאלפת „קרבות לטרון“ של סגן-אלוף י. בר(**), וכן הספר „קרבות תש"ח"***), שהוא לקט כ"ג פרשיות-קרב שנתפרסמו בגליונות שונים של „מערכות“. לסקירות וניתוחים לרוב זכתה מערכת סיני; ולאחרונה אף זכינו לקרוא את סיכומי המצוין של סגן-אלוף ב.צ. טחן****). אף-על-פי-כן בסקירות רבות — אף כי לא בכלן — רוכזה תשומת-הלב יותר בצד התאור מאשר בצד הלחץ. אכן, דומה שההכרה בצורך שבפרשנות צבאית טובה מתעוררת

(*) מצוטט מתוך „אנשים מול אש“.
 (** „מערכות“, חוברת צ"ה, חשון תש"ז.
 (***) המלבי"ד — אברהם אילון.
 (**** „מערכות“, חוברת קי"ג, איר תש"ח.

והולכת, אף שהפרשנות המדעית-האנליטית טרם נתפתחה אצלנו די-צרכה.

במקום זה מן הראוי לעמוד, בהערת-ביניים, על כיווני-ההתפתחות האפשריים של הפרשנות הצבאית אצלנו. בפרשנות הצבאית הזרה ניתן להבחין, לפי חלוקה "גסה" ובלתי מדויקת, בשני זרמים עיקריים: — ה"אירופאי" וה"אמריקאי" — אשר ההבדל שביניהם מזכיר את ההבדל שבין דרכי הכתיבה המדעית האופייניות לשתי היבשות. על-אף הסיכון שבהכללות נראה, שאפשר להבחין בפרשנות האמריקאית נטיה מסוימת ל"נרציה" (*), שאינה מצויה במידה כזו בספרות-המלחמה הפרשנית האירופאית (דבר אשר כשלעצמו אינו גורע, כמובן, מאופיה המדעי של הראשונה). מאידך גיסא, מצטיינת הפרשנות הטיפו-סית של אירופה בהגשה יבשה של העובדות, שלפע-מים אף הינה יבשה יותר-מדי. אולם כאמור-לעיל, הבחנה זאת אינה מדויקת כל צרכה; ודוגמאות לשתי הנטיות השונות האלו נמצאות בכתיבתם של סופרים בני שתי היבשות. כדוגמה לכך יכולים לשמש שני ספרים המוכרים, בודאי למינוי "מערכות". הראשון — ספרו של פילדמרשל וייל "מסעי-המלחמה בארץ-ישראל". ספרו המצויץ של פילדמרשל וייל (שיצויץ, דרך אגב, כי נכתב בהיותו עדיין בדרגת קולונל), הוא דוגמה לפרשנות צבאית "אירופאית" טיפוסית (אם כי אפשר אולי לציין לעומתו את ספרו של קולונל הנריקס, שאף הוא איש-אנגליה, "מאה שעות לסואץ", הכתוב בצורה חיה ביותר וסיפורית למחצה). ואילו את הגישה ה"אמריקאית", המספרת את העוב-

(* נאמר, "סיפורת" — (Narration) באנגלית. לצערי אינו מוכר לי ביטוי דומה בעברית, לתיאור התהליך של מתן גון טיפוסי ל"חומר גלם" ספרותי מסוים.

דות בדרך קולחת ונוחה-לקריאה, שיש בה כדי להבי-ליט גם את החולין ואת פרטי היום-יום שבמלחמה, מייצג באופן אופייני-למדי הספר "קרבות-קוריאה", (בעריכת מיוזר גיוגלר, וכתוב ברובו על ידו), כמובן, שאת הדוגמה המאלפת ביותר לסוג זה של ספרות-צבאית (דוגמה, השאובה אמנם מתחום אחר של המדע הצבאי) הוא ספרו של גנ-בריג. ס.ל.א. מרשל, מצבא ארה"ב — "אנשים מול אש" — שכבר הוזכר ברשימה זאת, ואשר כמה מפרקיו מתעלים לדרגת ספרות שמקומה יכירנה גם על מדף-הספרים של האורח שאינו מתענין בבעיות-צבא לשמן. קשה להבחין עדיין, עקב מיעוט החומר בכיוון ברור בפרשנות הצבאית שלנו: אולם נראה, שיש גם פה ושם סימנים לנטיה לעבר המגמה ה"קונטיננטלית", מכל מקום, אין לקבוע בכך מסמרות, ואין להעדיף מגמה אחת על חברתה. היטיב לבטא זאת כותב ההקדמה מטעם הוצאת "מערכות", לספרו של מרשל: —

"מסתבר כי שביל הזהב מונח בין שני הסגנונות; או ביתר דיוק, בתוך שניהם יחד — הכל לפי המצב, המקרה הקונקרטי והצורך: לפי האמת הנפשית מכאן, וציווי הקרב מכאן".

יש פנים לכאן ולכאן; אולם תהיה מגמת התפתחות תה של הפרשנות הצבאית אשר תהיה, ההתפתחות חייבת לבוא. המפקדים שבידם ה"כלים" לכך — השכלה יסודית, השכלה כללית, עבר צבאי מגוון, כושר ניתוח וביקורת, ויכולת-ביטוי מתאימה — חייבים לתת על כך את דעתם. בצבא העובר לפסים מקצועיים-מדעיים — חיוני פיתוחו של ענף זה של מדע-הצבא; ויש לעשות לקידומו גם תוך-כדי המור-לתם של חיי-המעשה.

אי אפשר לשנות עובדות — ניתן רק להשתמש בהן

ה.א. קייסינגר, בהקדמה לספרו
"כלי-זין גרעיניים ומדיניות-חוק".